

Біла І. М. РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ В СТАНОВЛЕННІ СВІТОСПРИЙМАННЯ

В основі світосприймання дитини лежить базис знань, які він отримує із численних джерел інформації. Аналіз різноманітних пізнавальних джерел дає можливість визначити їх роль та значимість у формуванні особистості дитини.

Ключові слова: дитина, дошкільний вік, пізнання, інформаційні джерела, світосприймання.

Bila I. ROLE OF INFORMATION SOURCES IN WORLDVIEW FORMATION

The basis of the child's perception of the world is the basis of knowledge that he receives from multiple sources of information. Analysis of a variety of cognitive sources enables us to define their role and importance in shaping a child's personality.

Keywords: child, preschool age, knowledge, information sources, worldview.

УДК 159.955

Ваганова Н. А. (м. Київ)

ПЕРЦЕПТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТА

У процесі активної пізнавальної діяльності сприймання набуває цілеспрямованого, творчого характеру і передбачує обов'язкове отримання нової інформації, яке залежить від того, наскільки суб'єкт зберігає здібність бачити індивідуальні відмінності в об'єктах. У більшості випадків починає домінувати узагальненість, схематичність, стереотипність сприймання. Важливо спеціально вчити сприйманню, так як без навчання цей процес зберігає злитність, неточність, синкретичність. Наприкінці дошкільного віку сприймання характеризується такими властивостями: предметністю, цілісністю і осмисленістю.

Ключові слова: перцептивна діяльність, пізнавальна активність, суб'єкт, творче сприймання, предметність, цілісність, структурність сприймання, нова інформація.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Вчення про сприймання як про цілісний образ предметів реального світу розкриває єдність суб'єктивного і об'єктивного в пізнавальній діяльності суб'єкта. Образ, що формується в процесі сприймання, виступає як результат здійснення суб'єктом цілеспрямованої перцептивної дії (перцептивні дії як структурні одиниці процесу сприймання, які забезпечують свідоме перетворення сенсорної інформації, що приводить до побудови образу, адекватного оточуючому світу). Експериментальні дослідження дозволяють стверджувати, що у формуванні перцептивних образів окрім відчуттів задіяна пам'ять, мислення, мова і ін., тому досліджуючи процеси сприймання слід говорити саме про своєрідну перцептивну діяльність.

Виклад основного матеріалу. Впродовж дошкільного віку відбуваються корінні зміни у розвитку пізнавальних процесів – сприйманні, пам'яті, мисленні: з мимовільних вони перетворюються на усвідомлені, довільні і опосередковані. Накопичення чуттєвого досвіду дитини призводить до розвитку перцептивної діяльності, яка вже у старшому дошкільному віці набуває цілеспрямованого, організованого та довільного характеру.

З точки зору способу здійснення перцептивна діяльність являє собою процес розв'язання перцептивної задачі, розв'язання якої відбувається шля-

хом переконструювання об'єкта і породження адекватного образу сприймання. До перцептивних задач відносять: виявлення, впізнання, пошук і ідентифікація елементів (відношення) середовища, порівняння наявних елементів ситуації та їх інтеграція в єдине ціле, оцінка величини, форми, кольору навколишніх предметів та ін. [1, с. 74-80].

Сприймання розглядається в двох взаємопов'язаних аспектах: 1) як рух перцептивного аналізу, синтезу, узагальнення та інтерпретації; 2) як становлення самого чуттєвого образу – перцептогенез. Обидва аспекти передбачають єдність операційної та змістовної сторони сприймання, а також внутрішній взаємозв'язок його актів, стадій та фаз [1].

Процеси сприймання розвиваються не ізольовано, а в контексті комплексної діяльності і спочатку вони включені в зовнішню практичну діяльність і є як би супутнім результатом. У міру ускладнення діяльності і вимог відбувається виділення власне сприймання як самостійного процесу, направленого на створення візуального або будь-якого образу [10].

Сприймання – це процес, в якому відбиваються як особливості реально існуючих якостей і предметів зовнішнього світу, які виступають джерелом сприймання, так і своєрідність суб'єктивної діяльності, а саме внутрішні установки і особистісна спрямованість, що складає суб'єктивний характер сприймання і розкривається в зумовленості суб'єктивною настроєністю особистості [2, 6]. Ще Г.С. Костюк зазначав, що сприймання кожної людини характеризується індивідуальною своєрідністю, яка виявляється в різній його точності, емоційності, різному співвідношенні в ньому аналізу і синтезу, образу і слова [8]. Одні й ті ж об'єкти люди сприймають неоднаково, що пояснюється особливостями їх досвіду, знань, культури мови, навичок, особливостями типу їх нервової системи. Так, для деяких характерним є цілісне, синтетичне сприймання об'єктів. В їх сприйманні переважає синтез, без докладного виділення деталей і без всякого роздрібнення і роз'єднання. У інших же виявляється тенденція до переваги аналізу в їх сприйманні, коли кожне явище «роздрібнюється». Тут виявляється різне співвідношення двох сигнальних систем, характерне для специфічно людських типів вищої нервової діяльності, художнього і мислительного типу.

Особливості сприймання впливають на розвиток певних особистісних властивостей. Спостережливим людям властиве більш поглиблене аналітичне сприймання, більший об'єм сприймання взаємозв'язаних предметів, ефективніша активізація уявлень, пам'яті, уяви, мислення, внутрішньої мови. Розумова діяльність людей аналітичного, синтетичного і інших типів сприймання характеризуватиметься типологічною своєрідністю.

Сприймання людини є єдність чуттєвого і логічного, чуттєвого і смислового, відчуття і мислення. Будь-яке «складне» сприймання є розв'язанням певної перцептивної задачі, яке виходить з тих або інших чуттєвих даних, з тим щоб розтлумачити їх. Завдяки включенню мислення в акт сприймання вже на рівні чуттєвого пізнання здійснюється осмислення і первинне узагальнення. Діяльність тлумачення, інтерпретації включається в кожне «осмислене» сприймання [11, с. 241-254].

Отже, у процесі активної пізнавальної діяльності сприймання набуває цілеспрямованого, планомірного, осмислюючого характеру і може переходити в самостійний процес спостереження. На різних стадіях розвитку спостереження змінюється зміст, доступний для інтерпретації, глибина пізнавального проникнення в нього та складність самої композиції, яка може бути схоплена в цілому, в єдності і взаємозв'язку всіх її частин. На першому ступені в розвитку спостереження у дітей, при обмеженості їхнього досвіду і знань, інтерпретація ґрунтується ще не стільки на зв'язках і причинно-наслідкових залежностях між явищами, скільки на їх подібності (уподіблююча інтерпретація). По мірі розширення знань і розвитку мислення, разом з уподіблюючою розвивається більш складна інтерпретація, яка виходить із зовнішніх, чуттєвих даних властивостей, зв'язків, відносин. Нарешті, третій ступінь в розвитку спостереження утворює інтерпретація за умовисновком, яка розкриває вже абстрактні, чуттєво не дані, внутрішні властивості предметів і явищ в їх істотних взаємозв'язках. Розвиток сприймання характеризується, таким чином, не тільки зміною його обсягу й осмисленості, а й перебудовою самого способу сприймання, який дедалі більш удосконалюється.

Розглянемо більш детально особливості перцептивної діяльності і розвитку сприймання у дошкільному віці. Саме у дошкільному віці сенсорно-перцептивні процеси інтенсивно розвиваються, набуваючи якісно нових властивостей.

Б.М. Теплов зазначав, що ознаки наочного сприймання у дитини з'являються вже у ранньому дитячому віці, коли починають формуватися перші дії з предметами, важливою характеристикою яких є їх афектна забарвленість. Л.С. Виготський писав: «У ранньому віці панує наочне, афектно забарвлене сприймання, яке безпосередньо переходить у дію» [4, с. 27].

Пік розвитку сприймання доводиться на період від раннього до дошкільного віку, коли у дітей під впливом ігрової і конструктивної діяльності складаються складні види зорового аналізу і синтезу, які включають здатність «в думках» розчленовувати сприйманий об'єкт на частини в зоровому полі, досліджуючи кожен з цих частин окремо і потім об'єднуючи їх в одне ціле. У старшому дошкільному віці ця здатність удосконалюється і досягає більш високого ступеня розвитку, ускладнюється операційна сторона перцептивних процесів: образи сприймання, що формуються, стають більш адекватними відображеній дійсності, у дітей розвивається й мотиваційна сфера – процеси сприймання набувають рис цілеспрямованості і довільності [11].

У процесі індивідуального розвитку дитина засвоює сенсорні еталони і навчається ними користуватися як зразками для аналізу сприйманої навколишньої дійсності. Оволодіння перцептивними діями і системами сенсорних еталонів проходить у тісному взаємозв'язку: з одного боку, перцептивні дії забезпечують виділення різних властивостей, які потім узагальнюються і набувають еталонного значення; з іншого – оволодіння еталонами перебудовує перцептивні дії, робить їх більш узагальненими, згорнутими і цілеспрямованими. Таке засвоєння суспільно вироблених

еталонів та оволодіння перцептивними діями змінює характер сприймання: дитина отримує можливість самостійно застосовувати їх у своїй практичній і пізнавальній діяльності.

С.Л. Рубінштейн висунув положення про залежність форм сприймання від його змісту: чи буде дитина перераховувати окремі предмети, об'єкти, або вона зможе описати сприйняте як смислове ціле, залежить значною мірою від змісту сприйманого. Існують, з одного боку, такі прості життєві ситуації, які навіть молодші дошкільники можуть сприйняти як осмислене ціле, з іншого боку, можуть зустрічатися і такі ситуації, розуміння яких і для дітей більш старшого віку виявляться складними, і вони будуть давати лише просте перерахування предметів [11].

Г.Т. Овсепян вивчала питання залежності форм сприймання від змісту сюжетних картин. Так, пропонуючи дітям дошкільного віку картинки різного змісту (зі складними і більш простими, а також з близькими дітям і більш віддаленими сюжетами), вона виявила, що ускладнення змісту картинок вносило зміни до дитячих розповідей. Іноді розповіді у дітей зводилися до простого перерахування або нескладного опису, що не говорить про існування у них тільки початкової стадії перерахування, оскільки при сприйманні картинок з більш простішим і близьким змістом ці ж діти давали вже інтерпретуючі розповіді [12]. На підставі цього дослідження С.Л. Рубінштейн дійшов висновку, що справжні стадії розвитку сприймання, що відображають розумовий розвиток дитини, – це є ступені інтерпретації, які мають місце вже у дошкільників, але змінюються в процесі розвитку сприймання.

Із зміною змісту спостереження і глибини пізнавального проникнення в нього пов'язана також зміна форми сприймання. Від схематичного, нерозчленованого сприймання дитина переходить до цілого, заснованого спочатку на зовнішньому, а потім на внутрішньому взаємозв'язку його частин і сторін. Змінюється також ступінь свідомості спостереження. Спочатку, на стадії уподіблюючої інтерпретації, дитина віддається будь-якій випадковій інтерпретації. Потім починає з'являтися переосмислення окремих моментів ситуації в результаті зіставлення різних її моментів. Нарешті, на самих вищих ступенях дитина навчається свідомо перевіряти інтерпретації, тлумачення, що виникають у неї від сприйманого в результаті більш менш систематично організованого спостереження [11, с. 108-114].

Сприймання і спостереження розвиваються і удосконалюються в процесі свідомого засвоєння наочних знань; засоби, що мають безпосереднє відношення до організації перцептивних процесів дитини спочатку пропонує дорослий. Так, першими з таких засобів є вказівки з боку дорослого і мова. Процес оволодіння засобами проходить два етапи: спочатку засоби, запропоновані дорослим, дитина вчиться використовувати в зовнішньому плані, «на зовнішньому матеріалі», далі відбуваються процеси інтеріоризації – привласнення дитиною цих засобів і вироблення власних. «Дитина сприймає картину навколишнього спочатку дифузно; та варто матері вказати на один якийсь предмет і назвати його, щоб тим самим вичленувати з всієї обстановки, як дитина зверне свою увагу саме на нього. Вперше процес сприймання

стає тут функцією культурною. Маніпулюючи зовні, дитина починає за допомогою цих маніпуляцій організовувати свої психологічні процеси уваги і сприймання» [4, с. 8]. Поступово від маніпуляцій з предметом діти переходять до систематичного зорового сприймання, діючи з предметом лише в міру необхідності детальнішого розгляду або в тих випадках, коли одне зорове ознайомлення не дає достатнього уявлення про ту або іншу властивість.

Значні зрушення в розвитку сприймання у дитини виникають під впливом мовного спілкування з дорослими, які знайомлять її з оточуючим, навчають узагальнювати і диференціювати предмети за найбільш важливими ознаками, допомагають виділяти їх найбільш важливі і характерні сторони, навчаючи способам дії з ними. Мова, включена в процес сприймання, підвищує якість сприймання і організовує спостереження, сприяє свідомій дії з об'єктами сприймання і глибшому їх розумінню, тому збагачення дитячої мови словами – назвами якостей, ознак предметів і відносин між ними є важливою умовою розвитку осмисленого сприймання.

Зорове сприймання стає в дошкільному віці одним з основних засобів безпосереднього пізнання предметів і явищ оточуючої дійсності. Аналіз досліджень показав, що на початку дошкільного віку процес зорового сприймання здійснюється на основі вказівних жестів дитини. Згодом необхідність в такій опорі відпадає, її замінює слово, яким дитина констатує і закріплює результати своїх пошуків й наприкінці дошкільного віку сприймання вже стає своєрідною внутрішньо регульованою дією.

Зорове сприймання має свою специфіку формування у дошкільному віці і як пізнавальний процес характеризується: *цілісністю* сприймання (узагальнене уявлення, «модель об'єкту» – зоровий образ, який зберігається в пам'яті і являється еталоном для подальшого усвідомленого сприймання); *усвідомленістю* (сам акт сприймання є процесом зіставлення з тим, що зберігається в пам'яті, «перцептивним поняттям», тобто вже наявним знанням щодо даного об'єкту). Все що в сприйманні не має опори на знання, наприклад, текст на незнайомій мові, не сприймається, а просто відображає його зовнішню форму або звучання; *вибірковістю* і *установкою* (вибірковість і установка в зоровому сприйманні, як і в будь-якому іншому, виступають також властивостями даного процесу). Установка – направлена організація сприймання через свідомість, слово, певні дії, а вибірковість лежить в основі адаптації до середовища, виборча реакція на певні подразники, зв'язані з метою діяльності або з ситуативною необхідністю (установкою).

У дітей потрібно розвивати творче сприймання та формувати творче «бачення». Для цього тренувати сприймання на баченні цілого і деталей, коли в поле сприймання одночасно входять і загальна форма, і деталі самого об'єкту, його зв'язки з фоном; одночасне сприймання і зовнішньої форми, і внутрішньої суті речей, коли сам зміст об'єкту визначає характер його форми. Навчання повинне бути направлене на вдосконалення двох основних процесів: аналізу і узагальненню. Чим молодша дитина, тим більш значну роль у розвитку сприймання, вмінні аналізувати, узагальнювати, порівнювати відіграють її власні практичні дії. У навчанні надзвичайно велике

значення має включення мови в процес сприймання дитиною навколишнього світу.

В.О. Моляко, досліджуючи творчі перцептивні процеси, визначає творче сприймання як процес миттєвого або пролонгованого конструювання образу «живої» реальності, у подальшому перетікаючого в процес вже уявного «збереження», і висловлює припущення про детермінованість і загальну процесуальність виникнення і розвитку творчого образу в контексті «безперервної перцептивності» (від зовнішнього до внутрішнього образу з різними модифікаціями включення нової і вже наявної у розпорядженні суб'єкта інформації). Вчений зазначає, що загальна детермінація первинної і подальшої побудови творчого образу реальності обумовлена трьома основними блоками, а саме: 1) стратегіальною обумовленістю природженої поведінки і конкретного реагування на навколишній світ кожної окремої людини; 2) тактичною готовністю суб'єкта до вирішення різноманітних життєвих і професійних проблем (завдань, ситуацій), що виробляється у процесах навчання і виховання в сім'ї, різних соціумах, школі, професійному середовищі і т.п.; 3) ситуативно-оперативною готовністю до ознайомлення з новими предметами, явищами, людьми, ситуаціями, завданнями, проблемами, яка у кожному окремому випадку буде більш-менш адекватно обумовлена наявністю у суб'єкта конкретного досвіду, конкретних знань, умінь, що сполучаються саме з даною ситуацією. У результаті конкретне творче сприймання буде завжди обумовлено конкретною стратегіально-тактично-оперативною диспозицією конкретного суб'єкта [9, с.42-43].

А за визначенням Л.Б. Єрмолаєвої-Томіної, творчим є таке сприймання, в якому автоматично відбувається фіксація нового в об'єктах, відношенні між сприйнятими предметами і дослідниця надає наступні характеристики «бачення» нового у предметах і явищах:

– поєднання бачення цілого і деталей. Новизна може бути зафіксована в кожному з компонентів, але потрібно формувати творче бачення, для цього тренувати сприймання на баченні цілого і деталей. Сприймання стає об'ємно і цілісно, коли у поле сприймання одночасно входять і загальна форма, і деталі самого об'єкту, його зв'язки з фоном;

– одночасне сприймання і зовнішньої форми, і внутрішньої суті речей, коли сам зміст об'єкту визначає характер його форми. Сприймання йде якби зсередини в зовні, наприклад, художник зображає на портреті не тільки зовнішню схожість, але і внутрішній світ людини. Бачення одиничного і загального в одному об'єкті, сприймання абстрактних понять через представлення їх в конкретних формах, наприклад, любов, материнство і т.п.;

– творче сприймання припускає обов'язкове отримання нової інформації, яка відображає щось нове в змісті. Отримання нової інформації залежить від того, наскільки суб'єкт зберігає здатність бачити індивідуальні особливості в об'єктах. У більшості випадків домінує узагальненість, схематичність, стереотипність сприймання, коли сприймається тільки загальне і знайоме, а не індивідуальне і особливе;

– предмети завжди сприймаються на тлі конкретного оточення (у контексті), яке додає йому своєрідне смислове звучання. Також це переноситься

на сприймання мистецтва, змістом якого є нова інформація, що передається в новій формі [7, с. 149].

М.М. Волков, розвиваючи теоретичні і експериментальні основи нетрадиційного підходу до теорії сприймання, визначає свою концепцію активного творчого «зорового» сприймання, суть якої розкривається в наступних взаємопов'язаних положеннях:

1. Конкретне сприймання ніколи не є пасивним спогляданням. Воно включене в практику, а тому в нього входять порівняння, зіставлення, оцінки, судження. «Образ уточнюється рядом цілеспрямованих оцінок або зорових суджень» [3, с. 47].

2. Необхідний перегляд основних позицій загальної теорії сприймання. «Головне наше переконання – в штучності будь-якої теорії зорового сприймання, не помічаючої розвитку зорового образу в рухомому процесі і обмеженої тільки фіксованою точкою зору ... Треба уявити собі усякий зоровий образ таким, що має свою історію, розвиток, можливі зміни, але при цьому зберігає свою предметну тотожність» [3, с. 48].

3. Звичайне сприймання рельєфу пасивне і сумарне. Сприймання ж об'ємної форми завжди активне і вибіркове. «Пасивна даність оку стереоскопічного образу предмету не забезпечує потрібних характеристик – глибини, виступів і переходів – об'єму. Детальне сприймання об'єму потребує багатьох активних дій з боку суб'єкта. При цьому повна об'ємна форма досягається від головного до деталей» [там же].

М.М. Волков заперечує проти поширеної думки, що активність суб'єкта і його установки змінюють образ предмету. Образ предмету, даний у пасивному спогляданні не міняється в тому сенсі, що він не перебудовується, не трансформується, не міняє свою топологію; він тільки збагачується, деталізується і стає більш адекватним поставленій задачі. У процесі цього збагачення неможливо провести грань між сприйманням й мисленням і тому таке розвинене активне сприймання М.М. Волков називає «наочним мисленням».

Таким чином, сприймання не зводиться до пасивного споглядання образу, воно охоплюється цілою низкою окремих зорових оцінок або зорових суджень і уточнюється з їх допомогою. М.М. Волков стверджує, що не тільки в малюванні, але і в будь-якій іншій діяльності, що спирається на зорове сприймання, недостатньо пасивної даності образу. «Якщо практика ставить перед зоровим сприйманням яке-небудь питання, сприймання відповідає на нього активним рішенням: «зоровим» судженням» [3, с. 53].

Отже, адекватність відображення дійсності в образах сприймання обов'язково припускає активність суб'єкта в процесах чуттєвого пізнання. Ця активність розкривається і як чисто пізнавальна (багатообразні акти «зорових» суджень, необхідних для з'ясування форми і просторових відносин предметів), і як рухова (переміщення лінії погляду за предметами для з'ясування їх об'ємної форми). При такому підході сприймання виступає як «живий» процес, що розгортається і збагачується у часі, і як процес постійного вичерпання все нового і нового змісту із спочатку достатньо сумарних і мало ви-

значених образів. Напрямок такої активності суб'єкта визначається перцептивними задачами відносно того, що повинно бути відображене і пізнане.

Висновки та перспективи дослідження. Накопичення чуттєвого досвіду призводить до розвитку перцептивної діяльності, яка вже у дітей старшого дошкільного віку набуває цілеспрямованого, організованого та довільного характеру. Наприкінці дошкільного віку сприймання характеризується такими властивостями як наочність, цілісність, структурність і осмисленість, але важливо спеціально «вчити» дітей сприйманню; без навчання цей процес зберігає злитність, неточність, синкретичність.

Подальшого дослідження потребує поглиблене вивчення якісно нових змін у соціокультурному середовищі та його впливу на особливості розвитку пізнавальних процесів: сприймання, пам'яті, мислення сучасних дітей, їх світосприймання в умовах існуючого інформаційно-освітнього простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Барабанщиков В. А.* Психология восприятия: Организация и развитие перцептивного процесса / В.А. Барабанщиков. – М.: Когито-Центр, 2006. – 240 с.
2. *Венгер Л. А.* Формирование познавательных способностей в дошкольном детстве / Л.А. Венгер // Хрестоматия по детской психологии: от младенца до подростка / Ред.-сост. Г.В. Бурменская. – 2-е изд., расш. – М.: Моск. психолого-соц. ин-т, 2008. – С. 365-381.
3. *Волков Н. Н.* Восприятие предмета и рисунка / Н. Волков. – М., 1950. – 480 с.
4. *Выготский Л. С.* Восприятие и его развитие в детском возрасте / Л.С. Выготский // Лекции по психологии. – СПб.: СОЮЗ, 1997. – С. 3-28.
5. *Гибсон Дж.* Перцептивное научение – дифференциация или обогащение? / Дж. Гибсон, Э. Гибсон // Психология ощущений и восприятий / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и др. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: АСТ: Астрель, 2009. – С. 557-570.
6. *Запорожец А. В.* Развитие восприятия и деятельность / А.В. Запорожец // Психология ощущений и восприятий / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и др. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: АСТ: Астрель, 2009. – С. 551-556.
7. *Ермолаева-Томина Л. Б.* Психология художественного творчества / Л.Б. Ермолаева-Томина. – М.: Академический Проект, 2003. – С. 320 с.
8. *Костюк Г. С.* Поняття про сприймання / Г.С. Костюк // Психологія. – К.: Радянська школа, 1961. – С. 147-177.
9. *Моляко В. А.* Так что же такое восприятие мира? / В.А. Моляко // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – К.: «Фенікс», 2012. – Т. XII. Психологія творчості. – Вип. 15. – Ч. I. – С. 39-44.
10. Развитие восприятия // Психология развития. Словарь / Под ред. А.Л. Венгера. – М.: ПЕР СЭ, 2005. – С. 88-90.
11. *Рубинштейн С. Л.* Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 765 с.
12. *Эльконин Д. Б.* Развитие ощущений и восприятий / Д.Б. Эльконин // Детская психология. – М.: Изд. центр «Академия», 2006. – С. 199-208.

Ваганова Н. А. ПЕРЦЕПТИВНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СУБЪЕКТА

В процессе активной познавательной деятельности восприятие приобретает целенаправленный, творческий характер и предполагает обязательное получение новой информации, которое зависит от того, насколько субъект сохраняет способность видеть

индивидуальные особенности в объектах. В большинстве случаев начинает доминировать обобщенность, схематичность, стереотипность восприятия. Важно специально учить восприятию, так как без обучения этот процесс сохраняет слитность, неточность, синкретичность. В конце дошкольного возраста восприятие обладает следующими свойствами: предметностью, целостностью и осмысленностью.

Ключевые слова: перцептивная деятельность, познавательная активность, субъект, творческое восприятие, предметность, целостность, осмысленность восприятия, новая информация.

Vaganova N. PERCEPTIVE ACTIVITY OF A SUBJECT

In the process of active cognitive activity perception acquires a purposeful, creative character and supposes compulsory receiving of new information that depends on to what extend a subject preserves an ability to see individual peculiarities in the objects. In most cases generality, sketchiness, rigidity of perception starts to dominate. It is important to specifically teach to percept, because without teaching this process preserves continuity, inaccuracy, and syncretism. In the end of preschool age perception possesses following qualities: objectness, integrity and sensibility.

Keywords: perceptive activity, cognitive activity, a subject, creative perception, objectness, integrity and sensibility of perception, new information.

УДК 159.923

Волошко Н. І. (м. Київ)

ПОБУДОВА ПСИХОДІАГНОСТИЧНОЇ АНКЕТИ «ДИХОТОМІЯ ДУХОВНИХ ЯКОСТЕЙ ХАРАКТЕРУ ОСОБИСТОСТІ»

Проблема розвитку духовної культури особистості в навчально-виховному процесі вимагає розробки психодіагностичної методики для вивчення духовних рис характеру учасників учбового процесу. Стаття присвячена авторській розробці психодіагностичної анкети «Дихотомія духовних рис характеру особистості» і містить риси характеру, спрямовані на збереження і зміцнення різних типів здоров'я (духовного, соціального, психологічного, фізичного). Авторська анкета дає можливість виявляти рівень розвитку духовних рис характеру, що сприяє збереженню і зміцненню здоров'я людей.

Ключові слова: духовні якості характеру, духовна культура.

Постановка проблеми. Глобальні проблеми сучасності та криза соціально-економічного розвитку країни породжують у підростаючого покоління такі негативні стани, як невпевненість у майбутньому, соціальну тривожність, жорстокість і, як наслідок, поширення наркоманії, проституції, алкоголізму та інших кримінальних проявів у суспільстві. Молодь втрачає духовно-моральні ідеали, що кардинально змінює їх ціннісні орієнтації. Таке становище значно загострює проблему виховання духовно здорової особистості, що сьогодні є справою не лише школи, а й усієї держави.

Одним із найважливіших чинників подолання цих негативних явищ є розвиток у педагогів та учнів сучасної школи духовних якостей характеру, духовної культури, спрямованої на гармонізацію внутрішнього стану зі світом, забезпечення умов для особистісного зростання педагогів та їх учнів, усвідомлення свого «Я», реалізацію активної життєвої позиції. Модернізація націона-